

Kremenjak

Politički list za interese grada Šibenika i okolnih sela.

Kremenjak izlazi svaki četvrtak. Pretplatna cijena na godinu 3 Krune. Na pō godine Kruna 1.50 para. Pretplate i pisma šalju se uredništvu. Rukopisi se ne vraćaju a neplaćeni se listovi ne primaju. **Pojedini broj 4 pare (2 novč.)**

JOŠ O ŠKOLAMA.

Isus reče:

„A koji smuti jednoga od ovih malih, bolje bi mu bilo, da se objesi kamen vodenični o vratu njegovu i da potone u dubinu morskū.“

„Ali teško onomu čovjeku kroz koga dolazi sablazan.“

Po Mateju gl. 18. - 6. 7.

Doznajemo da se pronose po gradu neki glasovi po kojima da bi „Kremenjak“ bio pisao o škandalu, kojemu je dao povoda nadzornik Sinčić, samo iz pristranosti. Mi smo već u zadnjem broju kazali da nemamo ništa proti gosp. Sinčiću, samo neka on bude u pravom smislu riječi *nadzornik*. Naš je list da brani interese mjesta a kao takav nije mogao proći preko te važne činjenice, koja toliko prijete odgoju i moralu naše djece, kao što ćemo vremenom i u druge gusle udariti. Na te lažne glasove, koje imaju za nas značaj potvore, nebi se ni osvrnuli, da se nebojimo, da im neupućeni, u svojoj dobroj vjeri, nepovjeruju na štetu djece.

Mi nemamo prama nikomu i ničemu obzira te ćemo bez straha osudjivati sve, što bude na materijalnu i moralnu štetu grada, sve, što nebude odgovaralo zdravom razumu i moralnom razvitku naroda. Imamo još koješta u torbi, pa ćemo malo po malo sve iskrenuti. Digli smo proti tomu glas, jer smo vidili da nadzornik nije na svom mjestu u vršenju svojih dužnosti, jer škandal, kojemu je on dao povoda, dokazao nam je da njemu nijesu poznate naredbe izdate od starije vlasti u tom predmetu; da on nezna za posljedice što mogu nastati pri sastajanju u zajedničkom zahodu i onda kad ne sijeđi baš direktni doticaj ili slično sastajanje dvaju spolova, nego i onda, kad se djeci dava prilika, koja u njima *budi svijest o međusobnoj blizini*; da on nije u stanju predočiti sebi štetne posljedice u naukovnom napretku, kada, radi moralno razdraženog stanja, djeca nijesu razpoložena za knjigu; da se on kao pedagog nalazi na najnižem stepenu, ne predviđajući cilj radi kojega djeca na školu idu; da neshvaća posljedice duljeg zadržanja na zahodu i utiska, kojim se djeca vraćaju; da on nije u stanju predviditi, kako tim daje djeci povoda da se bez iznimke sva bave istim argumentom kad izadju iz škole i da se u pripovijedanju natječu; da on, i ako nadzornik, nije nikada otvorio jedne knjige, po kojoj bi mogao upoznati proces i dobu fiziološkog razvijanja spolova, kao niti posljedice te nastaju uslijed blizine stanovitog sastajanja različitog spola u dobi naivnosti; da on nije svijesan mogućeg upliva, kakvi na moral čovjeka — a još više djece — ima vanjski ambijenat u kojem čovjek žive!.....

Ove su nas činjenice potakle, da dignemo glas, nek se odstrani taj škandal, a proti tomu mora se svak dignuti, ko zna da škola ima biti hram širenja nauke i morala a nipošto srestvo širenja sensualizma i nemoralna.

Što bi gosp. nadzornik učinio, da čita po novinam da koji učitelj njegovog kotara ne drži rastavljenju djecu mješovitoj u školi (!) za vrijeme nauka? da ih ostavlja same bez nadzora? A što bi tek kazao da djeca različitog spola mogu *istodobno izaći na zahod* i kad bi onaj za muškarce bio posvema izoliran od onoga za ženske? On bi u svojem despotizmu digao sa službe učitelja i bez dišiplinarne istrage a to *radi morala!*.....

Da je naš glas opravdan, najbolji nam je dokaz povladjivanje cijeloga grada i, kako čujemo, izvješće kot. liječnika, što ga je učinio pogledom na higijeničku stranu.

A širiteljima lažnih glasova poručujemo, da mi nijesmo neprijatelji djece i da neželimo roditeljima, da do koju godinu vide svoju djecu u nauci natražnu, a u nemoralu naprednu.

Isus reče:

„I ako te oko tvoje smućuje, izvadi ga i baci od sebe: bolje ti je s jednim okom u život uči“...

Jedan roditelj.

DOPISI.

Prvić-Luka.

Pohvalno zauzimanje. — Naš vrijedni *Padre Anton* otvorio, po svome hvalevrijednom običaju, i ove jeseni, pa dalje kroz zimu, ravno *pred hramom Božjim*, kao obično, igru na buće.

Srce nam se topi od miline i harnosti, kada vidimo našu mladež, našu djecu, uzdanicu našu, gdje se jatomeci skuplja oko duhovnog oca, da gleda, kako se *pred svetim hramom* baca bućama vezanih rukava bijelim rupčićem.

Kako je krupna ljudeskava (Bog ga poživio!) naš se *Padre Anton* vrlo poti pri tome poslu; ali ipak on ne žali truda, te se zauzimalje svom dušom i svim srcem oko te svete ustanove radi dobra primjera našoj djeci, koja natoji da ga oponaša i s kojom — da je oputi već za rana u radu — zna, kaono ti brižan trubbenik, i sam se upustiti na buće, držeći se one: „*Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla*“.

Kako je čedan, brižan, ne želi, da mu znade desnica ono, što radi ljevica, pa zato, igra li slučajno u doba, kada — recimo — amo stiže sijedi i časni starina „*Iniziatore*“ obustavi odmah rad, radi skromnosti, da ne bi strani svijet raznosio i uznosio njegovo dobro djelo.

I mi smo upravo za to odredili da ga javno pohvalimo, ne bi li se i dalje čulo za našu diku, kojom se upravo ponosimo.

Neka bude uvjeren, da ga naša pohvala ne će minuti ni unaprijed, te ga molimo, kad dobro uputi našu djecu na buće, da se lati pohvalnijega posla, na primjer — karata. Zanimani harni roditelji.

RAZNE VIJESTI.

Koncerat ruskinja, Vjere i Nadjezde Černjecki u Šibeniku. — Sestre Černjecki rodjene su Kavkazkinje. Iza priredjenih 300 koncerata po Rusiji, koncertirale su sestre Černjecki u svim gradovima Evrope u Berlinu, Beču, Parizu, Londonu, Draždanima, Lipskom, Frankfurtu, Nürnbergu, Baden-Badenu, Wiesbadenu, Marijinim lazima, Ostendu, Bukareštu, Budimpešti, Trstu, Zagrebu, Ljubljani, Sofiji, Biogradu, Carigradu, Ateni, Marsilji, Nizzi, Monte-Carlu kao i po Africi u Kairu, Aleksandriji itd.

U vrijeme historičkih ruskih koncerata u Parizu priredile su i sestre Černjecki takodjer 5 koncerata, o kojima je pariško novinstvo pisalo:

„Sestre Černjecki su dvie nove zvijezde na glazbenom polju, koje su svojim umjećem proslavile na osobiti način svoju domovinu. One se mogu ubrojiti među prve svjetske umjetnice.“

Upravo sjajnim uspjehom prirediše obje sestru-umjetnice u Beču 4, a u Londonu 12 koncerata. Po cijeloj Europi su sestre Černjecki doživjele trijumfalni uspjeh. Sve novinstvo glavnih gradova Evrope kao i glasoviti kritičari i umjetnici kao Artur Nikiš, Colonne, Jean de Reske, prof. Epstein, prof. Grünfeld i Cezar Kjiu izrazili su se o glasoviračici Vjeri Černjeckoj, da njena igra može biti sravnjena s igrom A. Rubinsteina, Terezije Karenje, Buzonija, Dagnanija i Dalibera, a o pjevačici Nadjezdi Černjeckoj, koja raspolaže snažnim kontra-altom, da je fenomenalno otkriće za glazbeni sviet, te da njezin glas vriedi ne jedan već tri.

U zadnje vrijeme počastili su svojim posvetom koncerte sestara Černjeckih: kralj Eduard VII., kralj i kraljica Grčke, kralj i kraljica Rumunjske, knez bugarski Ferdinand, prijestolonasljednik Srbije a Sultan zamolio je umjetnice, da u njegovom dvoru daju koncert. Dne 5. rujna t. g. bile su sestre Černjecki pozvane u Karlsbad, da koncertiraju pred ruskim velikim knezom Mihajlom Aleksandrovičem i velikom kneginjom Olgom Aleksandrovnom. Bivša banica grofica Lilla Pejačević pozvala je dva puta umjetnice, da u njezinoj palači koncertiraju.

Koncerat u Šibeniku biće kako čujemo na 10. studenog, u kazalištu, te upozoravamo općinstvo da upotrebi ovu rijetku zgodu. Čujemo takodjer, da će sudjelovati i „Kolo“.

Most na Krki. „Očinska“ austrijska vlada siplje po Dalmaciji kao iz roga — inače u nas kažu kao iz rukava. Ovih dana je bio ovdje jedan savjetnik sa ministarstva Weber i kazao svoju veliku ozbiljnu riječ, da će se kod vozarice graditi *odmah* most preko Krke. — Visok će biti 30 metara, da nebi Negrovu *Iniziatoru* ili *Tomažeu* zapeli jarboli. Biće gaće... pa će se za to ime onog sretnika, koji prvi predje preko tog mosta, prišapnuti skradinskom buku, neka buk njegovo ime kazuje poznijim pokoljenjima. Spremaju se velike svečanosti: „Kolo“ već u tu svrhu uči zbor „Miš poseja proju po ježevu polju“ itd.; naš domaći „Sokol“ preći će in parada kao *narodna vojska* s ove na skradinsku stranu da pod barjakom nezavisne i slobodoumne Hrvatske klikne tri put Don Pierinu *živio*, a Don Pierin jedanput iz punih prsiju zagrmi *doli Frank*. Pred večer biće utrka od jednog kraja mosta, gdje će biti usadjen bar-

jak hrvatski, do drugog kraja, gdje će biti usadjen barjak austrijski. Utrkivaće se tri interesirana načelnika: skradinski, vodički i šibenski (vodički u srijedi kao stariji i s boljim kvalifikacijama); koji stigne prvi, *) ponižeće u ruci istrgnuti austr. barjak i dobiti tituo *Flaggenführer*; druga dvojica ostaće *pucmajsterima*. Guslar Jan-ko *krasnoloviče* prigodnicu pjesmu *cum gestibus et gustibus*, a dr. Mate „držaće“ rodoljubni govor „*hrvatska politika*.“ Kad nam se smrkne, biće roketi i *baluni* i *rin-freškamenat*. *Così starem freschi*. — I mi tad ćemo otići, a most će ostati, ako ga — nagrade.

Čujemo da će „*Hrv. Rieč*“ u narednom broju donijeti jedan *fulminantan* članak o preskakivanju mladjih činovnika u sudskoj struci. Velju — *fulminantan*.

Slovenska škola u Trstu. Slovenaca i Hrvata u Trstu imade mnogo hiljada, a vlada im nije htjela dati narodne škole, premda bi imali pravo i na više od jedne. Na to je digla družba sv. Ćirila i Metoda jednu školu na svoje troške, a sad je eto napokon vlada ove godine stavila u proračun stavku za 1908. za podržavanje te škole.

Bilo je već i vrijeme zadovoljiti toj pravici, a braći Slovincima se radujemo.

Ze li se Mađjari odcijepiti carinski od Austrije? ili je njima od prijeko potrebe uprav da postoji carinska zajednica sa Austrijom? Na to će najbolje odgovoriti gole cifre. Dakle, evo šta znači austrijska pijaca za glavne mađjarske proizvode:

Izvezeno žita iz Ugarske metr. centi:	Odatle slobodno uvezeno u Austriji metr. centi:
1891 godine 6.489.000	5.341.000
1892 „ 4.849.000	4.344.000
1893 „ 4.936.000	4.519.000
1894 „ 5.122.000	4.680.000
1895 „ 6.092.000	5.587.000
1896 „ 6.667.000	6.265.000
1897 „ 3.609.000	3.449.000
1898 „ 2.892.000	2.857.000
1899 „ 3.695.000	3.683.000
1900 „ 5.460.000	5.335.000

I tako Ugarska iznosi godišnje žita u vrijednosti od 200-250 milijuna Kr. *slobodno* u Austriji. Više od 80 % cjelokupnog izvoza ugarskih sirovina ide u Austriji, a Ugarska za same te proizvode prima godišnje 600 milijuna Kruna *na čisto*, neplaćajući *niti jedne pure carine*.

A tako je isto sa volima i sa svinjama. Ugarska izvozi popriječno oko 240.000 volova, a od toga uveze u Austriju preko 200.000. Svinja Ugarska iznosi popriječno oko 523.000 godišnje, od toga uveze u Austriju oko 526.009

Eto, dakle, kako bi od prilike Ugarska trgovačko-politički odcijepljena od Austrije stala bez carinske zajednice!

Lukavi Mađjar sve to zna, al on se samo igra velikih fraza i kuša, neće li mu igra gdje dobro proći i hoće li gdje što istegnuti.

Je li nagodba austro-ugarska korisna Ugarskoj, respektive Mađjarima, koji su u Ugarskoj privilegovanim narodom? To će se najbolje vidjeti iz ovoga uporedjenja što ga vadimo iz „Tr. Gl.“: Godine 1867, dakle prije nagodbe sa Austrijom, bilo je u Ugarskoj posijano svega 9 milijuna hektara, a danas je posijano i obrađeno 13 milijuna hektara zemlje. Tada je nosio jedan hektar 8 hektolitara žita, danas nosi 16 hektl. Tada su

*) Mi šibenčani drukujemo za našega.

rudnici davali godinje 40 milijuna, danas nose 110 milijuna. Produkcija uglja popela se je za vrijeme carinske zajednice od 9 milijuna centi na 60 milijuna: proizvodnja gvozdja od jednog milijuna na 6 milj. centi. Cijekupan kapital novčanih zavoda sizaio je 1867 godine jedva do 21 milijun K, danas raspolažu novčani zavodi sa kapitalom od 654 milijuna K. U štedionicam ležalo je tada svega 145 milijuna K, danas leži u njima 2,166 milijuna K. Dužina željeznica bila je god. 1867 jedva 2,009 kilom., danas iznosi 18.000 kilometara.

Da su ovi odnosi Madjarima dobro poznati, najbolji je dokaz u tome, što je Košutova neodvisna stranka pristala uz neke formalne ustupke na nagodbu, ona stranka, koja se ima 40 godina bori tobože za samostalnost Ugarske i za carinsku rastavu. Lukavi Madjar više svedj da je nezadovoljan a onamo uvijek trpa u žep.

Marin i Duje

(razgovaraju se u Štionici na Lučeu o šibenskoj skoli)

Marin. Bog, Duje!

Duje. Zdravo, Marine.

M. Ča si sâm?

D. Evo san se izola.

M. A kâ koji je to f j takoc malen?

D. Ovo t' e „Kremenjak“ oni mali peverin iz Šibenika ča 'e pisa naše razgovore kâ' su bili 'leciuni.

M. Ma je pri jema niki drugi titul?

D. Je — pri se zva „Glas šibenskog Kremenjaka“ pa su mu škurtali titul ka i drugin fojima po modernu.

M. A ča jema u njemu novega?

D. Ono ča nima ni u turskoj di može čovik jemat 30 žen!

M. Ča bi to bilo?

D. Ruvinaće jedan išpetur svu dicu u Šibeniku i očake i matice ka Duje šensša gardeline na oželandi.

M. A o šta 'e išpetur? Oli je koja nova impreža?

D. Ča si dite?! Pa ča bi impreža dicon?

M. Onda ča je?

D. Išpetur oli ti nazornik od skule od muške i ženske kvalitadi dice.

M. Pa di će i' ruvinat na skuli? ako neće totec naučit čakod dobrega a di će drugo naučit?

D. U svakoj skuli ma ne u onoj ča 'e u Šibeniku kâ su onaki zahodi; to t' e, Marine, da prostiš konduci.

M. Duje!... Ča si lud?! Ol t' e naudilo novo vino!? Ča ga intraju u skuli konduci?

D. Ča lud? Ča ga ne intraju? Evo ti pa štij kâ neviruješ! Ča ćeš da naučidu dica kâ se mišaju muškići i ženskice u istom zahodu? Vaja da zaboravidu svaku leciun kâ se inkontraju zajedno!

D. Ja bi, po ovome ča piše, reka da su šeparani.

M. A nevidiš da se mogu uspet; pa će mularija probužat i zid za moć zažmirit.

M. Kako će probužat zid? ol' je lako!

D. Biće munegin; pa ča se oće za probužat matun?

M. Jemaš pravicu — moglo bi i to bit. A pogodili na fešuru di je japno može lapišon učinit bužu.

D. Doniće omi violu pa će violon zbužat.

M. Neće to dica učinit.

D. Ča neće? Vražiji 'e kuriožitat! Učinili bi i ja i ti i nazornik.

M. Da 'e baren diga munegin do kraja, bilo bi bolje.

D. Bilo bi bolje — ma isto ni lipo jer ako i šeparaje munegin kâ su u dva vājā da jednega uvati sram a drugega da čapaju griculi.

M. Pa ja mislin da dica neće moć doseć.... Viš', Duje, ča me na pamet došlo. Je li nazornik koliki?

D. A ča ja znan!

M. Da ni on za svoj interes ostavi bužu povrj munegina? — biće on malo višji od dice?

D. Moglo bi, gospodara mi, i to bit!

M. Vajalo bi znat je li tã zahod i za meštrovice.

D. Vidiš to bi bilo od inportance znat! Ma di bi on to učini? Da se dozna moga bi izgubit impieg.

M. Lako bi se on izvadi skužom da 'e njegov duver ka nazornika da nazire i kondote. Je li mlad?

D. Nije. Rekâ m' e oni iz Šibenika ča čuva akvedot da ni ni mlad ni star, a da ni nikad bi oženjen.

M. To t' e sve isto... Viš' ti njega! Doklen 'e on došā svojon berekinadom! I piše da on nima svoje dice, pa kako će se on intedit u te posle?

D. Jema se intendit ka' 'e išpetur. Pa ča? oli triba bit išpetur za znat da ni lipo da se dica mišaju? U nas ne pusti ni dva muškića na botu ni dvi ženskice a tamo pasaje jedan muškić i jedna ženskica na botu.

M. Je, brate, to skandal! sâ i ja razumin. Bidna dica, šforcani su bižat vanka i na dvoru veživat gaće! Ala, Duje, smija, da jin koju botu intopa kurdila, oli da jin se prsti ingriculaju od bure.... pa da jin gaće..... ala panorama!...

D. Eh! biće to išpeturova skula da nauči dicu fotografavat!

M. Jemala bi mularija njega prvega fotografat pa mu stavit fotografiju za memoriu na vrata od logokomuna.

D. Jemaš pravicu — ta t' e dobra!

M. A di je ta skula?

D. U kunvenat sv. Frane kod Tomažea.

M. Ča u kunvenat!? Pa kako su frairi to permetili? Sa' će jin vājat tišćat uvik zatvorene ponistre.

D. Mac, Marine! Zatvorene eh! Ja bi se okladī za svu intradu da su jin ponistre uvik u libret zatvorene a oni i za škuri brojidu. .... očenaše!

M. To 'e sramota! Ja mislin da tega nima ni u divjen svitu!

D. Ja nebi dā totec svoje dite pa da bi zna da neće nikad znat tišćat lapiš u ruci!

M. A ka' t' utira multu?

D. Ča multu? Kâ bi on tī na silu onda bi i ja na silu vase mašklin pa bi pri sori kondut, a ka' ga nebi moga sorit onda bi zazida unutra išpetura da se profumaje i da digjerije marendu.

M. Umra bi, da stoji 5 mnuti ka' 'e 'vaki smrad.

D. Ma ča 5 minuti? A neznaš da 'e s Brača?

M. Ča! Bračanin bez pluć?! Onda neće izdurat njanke 3 šekunda!

D. Bidna dica! Vājā da se ruvinaju, pa da jemađu pluća kâ mije kovača Jalaske.

M. Pa to neće puno durat — šforcaće ga da reštaura i da razori tu ruvinu dice.

D. Neće, Marine, reštaurat, veng onda, kâ se koje dite o smrada zaduši, oli ka' se dogodi..... nedaj Bože ni divice od Pojišana..... ma nebi dica bila kriva.....

M. Meritaje li on bit išpetur od skule, ka' jema srca u oven škandalu govorit, da neka ženskice gredu na bandu lunbrelinom!? A di su roditeji? Ča ne proteštaju! — Ja bi za o to do Beča iša!

D. Ča će proteštati? Nevidiš da za dišpet „Kremenjaka“ neće da gre još za 10 godin u penšiu.

M. A jemaju li deputata?

D. Jemaju — on stoji u Zadru. Njegova dica ne gredu u tu skulu.

M. A jemaju poteštata.

D. Ma on nima dice.

M. Viš ti pegule za Šibenik! Ma je ga ovi „Kremenjak“ vražiji foj! Takoc malen pa kâ te uvati ka one papatažie neda ti mira..... A jema pravicu pisat, jer grê li ta skula s tin troton naprid, ča će bit od dice! — Evala „Kremenjaku“!

D. A ča bi bilo da 'e viši? Govoridu da će bit viši, da će jemat facadu ka naša „Sloboda“.

M. Ala onda od njega, Duje, revoluciu! A je li on s naše bande?

D. Je — batije za naš partit. Gren doma. Oš ti još ostat?

M. Oću. Proštiću sve ovo dobro, pa ću kazat meštru Bradiću.....

D. Pa ča će on?

M. Ako ga izabeređu jedanput za deputata, neka zna kaki su išpeturi pa neka intrapelaje u Beč.

D. A ja viš, Marine, tako me ovo stumegalo..... da jemam puknut, pari mi se, da nebi uša u kon..... Bog, Marine! Dobra ti noć!

M. Bog, Duje! pozdravi doma!

Poruke Uredništva.

Gg. kum Marin i kum Duje — Spljet: po Vašoj želji šalje-mo Vam 35. kom. „Kremenjaka“ s razgovorom.

G. dopisnik u X. — Ono, što nam poslaste, drugi put. List malen, gradiva puno. Živili.

Slijedi govor zastupnika Masaryka

Kad bih htio još govoriti o austro-ugarskoj nagodbi, morao bih opet pokazivati, kako smo se mlitavi, bez energije ovdje pokazali, gdje se radi o rtaše dobro pravo. Neću se upuštati u taj thema, javno sam već kazao svoj nazor a sigurno ću naći još prigode o tome govoriti.

Samo hoću još kratko da se osvrnem na govore predgovornikâ iz českih zemalja, e da konstatujem svoje slaganje, lako da i svoje neslaganje, jerbo hoću da imam u svim tim stvarima lojalnu jasnoću.

Gogornik s *mladočeske stranke* (D.r Kramárž), to mu moramo priznati, doista je govorio umjereno; ako je govorio temperamentno, to je zaista pri danim okolnostima ne samo razumljivo, nego pohvalno. Nego mi je bilo čudno, moram to otvoreno kazati, što nije ni riječi progovorio o klerikalizmu.

Govornik stranke *agrarne*, kolega *Prašek*, rekao je u tom pogledu ono, što ispunja svakog svijesnog Čeha te sam osvjedočen — samo pogledajte na političke činjenice a glatki, dobro mišljeni, lojalni govor kolege *D.ra Hrubana* neće u tome uprav ništa promijeniti — da će njegovoj stranci klerikalna stranka biti puno pogibelnija nego li ta strašna socijalna demokracija. U tom pogledu nebi se imali agrarci u nas podavati nikakvoj obmani, te mislim, da se više ni nepodavaju. Od kolege *Praška* bilo mi je veoma drago čuti, a hoću da njegovu riječ ovdje opetujem, da on želi za poljodjelske radnike isti položaj, kakav imaju industrijski radnici. Al to nebi bilo dosta. On je rekao još više, to jest, da on — tako sam to razumio — sa svojom strankom postavlja taj zahtjev rado. To je nešto, što ja sa svoga socijalnoga stanovišta pozdravljam najvrue. (Pljeskanje).

Ako je gosp. kolega *Hruban* rekao, da kao zastupnik katoličkog puka govori u ime naroda i iz duše naroda, ja mu to dakako priznajem. Ne samo broj poslanika, nego i broj birača dava mu pravo tako govoriti, kako je govorio. U tom međju nama nema nikakve razmirice. Ali dokazivanje, da se naš narod jedino u granicama kršćanskoga nazora na svijet odlučuje za duhovni život, to priznati nemogu. Većina našeg naroda — to vidimo iz rezultata izbora te iz cijeloga historičkoga razvoja — hoće duhovni život a nemože, neće da stoji na vašem temelju..... (D.r *Hruban*: To ćemo vidjeti!) Neprorokujem, gosp. kolego. Molim, u to se sad

nećemo upuštati. Pokazivalo se je na *slobodnu školu* a govornik preda-mnom (D.r Hruban) očekuje, da ću se o slobodnoj školi razgovoriti. Stvar je vrlo jednostavna. Pod slobodnom ško'om nerazumijem ništa drugoga, već školu, koja je osnovana na prokušanom znanstvenom temelju i koja u sljedstvu toga odbiva od sebe svaki politički i vjerski upliv, koji se sa znanošću neslaže. To je moja definicija slobodne škole. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Imam li sad na koncu govoriti o *svom odnosu pram vladi i prama strankama*, reći ću otvoreno: ne mogu se danas još od'učiti. Ministar predsjednik dao je obećanjâ, o kojima sam uvjeren, da su bila iskreno mišljena, bar osjećam taj dojam. Veli li ministar, da hoće poštene ciljeve te da za to hoće da upotrebi poštenu srestva i stupati naprijed uprav, neću ni o tome da sumnjam.

Naučili smo od našega Havlička, da postoje uprav dvije vrste politike: poštena i nepoštena. Ja ću slijediti uvijek politiku poštenu, u velikom i u malom. O zasada raznih s ranaka i o njihovom odnosu prama vladi bićemo brzo na čstu: nego stranke a takodjer i pojedinci nijesu obično u danome času tako lako na čistu o pravoj postepenosti biranja srestava, o stupnju svoje taktike. Mogu se lako odlučiti za znanost ili za crkvu. nu teško je pri odnošajima, kakvi su u Austriji, točno opredijeliti stanovište prama raznim danim, pojedinim pitanjima. Ja sâm bih svedjer u svakoj zgodi želio, da stranke, najprije česke stranke — ovo već moram o radikalizmu kazati — neprovođe nikakvu radikalnu politiku. Ja sam protivnik radikalizma. Doista veoma dobro znam, da je uprav vijugasta vladina politika učinila, da dozori taj docijela osobiti radikalizam u Austriji. Nama treba postojanosti i napretka; naprednu politiku provoditi neznači preskakivati od stupnja na stupanj, nego koracati od stupnja do stupnja. Molim, uvažite, da taktita i uputa vlade poučava stranke i obratno, svaka vlada ima svoje stranke a stranke imaju svoju vladu. Hoću dakle da rečem: Nijesam još odlučan o tom, što će ova sabornica i ova vlada učiniti. Želim zaista sabornici, strankama i vladi svako dobro, al u svojoj neodlučnosti mislim, da ću dati izraza toj svojoj neodlučnosti najljepše time, što za proručun glasovati neću. — Svršio sam. (Živo odobravanje i pljeskanje. Govorniku čestitaju).

(Svršetak).